

פר"ח

פרויקט החונכות

סיפורו של פרח יפהפה

הרצאה מפי

חיים הררי

במכון ויצמן ברחובות

18 במאי 2008

לרגל הענקת פרס ישראל לשנת תשס"ח – 2008

לפרויקט החונכות פר"ח

ההרצאה ניתנה במקור באנגלית והוקלטה. התעתיק תורגם לעברית, בעריכה קלה, ע"י המרצה.

הפרקים

מבוא

1. פרה-היסטוריה

2. ההתחלה

3. הנוסחה

4. ההתרחבות

5. פריצת הדרך

6. ההתבססות

7. פרחים וקוצים

מבוא

לא אני זכיתי בפרס ישראל השנה. פרויקט פר"ח זכה בפרס. אילו הפרס עבור הישגי פר"ח היה ניתן לאדם אחד בלבד, האחד הזה לא הייתי אני. הזוכה היה, ללא ספק, רוני עטר, האיש שהתחיל את הכל, כפי שתשמעו עוד מעט. אבל רוני חי באוסטרליה מזה עשרים שנה והוא איננו כאן.

אילו הפרס היה נחלק בין שני אנשים, השני היה בוודאי עמי כרמלי, שהיה מנהל פר"ח במשך שלושים השנים האחרונות. ואמנם, עמי היה זה שקבל בטכס את הפרס בשם הארגון. אילו הפרס היה ניתן לשלושה אנשים, אני מניח שהיו כוללים גם אותי כזוכה השלישי.

במחקר המדעי קורה לעתים שמישהו מעלה רעיון מקורי, אבל פרוע למדי, מה שנקרא "רעיון משוגע". לפעמים המציע הוא עקשן, חדשני ויצירתי מאד, והרעיון, כמו כל רעיון חדש, מלא ב"חורים". היזם מנסה "למכור" את הרעיון לעמיתיו. כמה מהם זורקים אותו ממשרדם או ממעבדתם בחוסר סבלנות גלוי. אחרים מאזינים בנימוס ואומרים: "רעיון מענין" ובזה נגמר הענין מבחינתם.

וכך הדבר נמשך עד שלפעמים אדם אחר, שאיננו היוזם המקורי, מקשיב בתשומת לב רבה יותר, תורם כמה שינויים ושיפורים משמעותיים לרעיון, ונוצר שיתוף פעולה בין שני אנשים, שונים זה מזה ברקעם ובכשרונותיהם. ואם קיימת גם "כימיה" אישית בין השניים, יוצר צוות מוצלח שיקדם את הרעיון בתבונה ובמרץ. גם אז, לעתים הרעיון ייכשל, ולעתים ישגשג ויפרח. וכשמתחילה לבצבץ ההצלחה, לאחר שנעשים צעדי המימוש הראשונים ונבנה דגם התחלתי משכנע, מצטרף לצוות אדם שלישי המקדם את הנושא במרץ רב, בכשרון, בקפדנות וביעילות מבריקה, במשך שנים רבות, ובסופו של דבר הרעיון המקורי זוכה להשפיע על חייהם של אנשים רבים מאד, ובמקרה שלנו – על למעלה ממיליון מאזרחי ישראל.

אבל אינני ניצב כאן לפניכם כדי לשוחח על מדע. אני כאן כדי לספר לכם סיפור, או ליתר דיוק, כמעט אגדה. זוהי מעשיה בת שבעה פרקים קצרים, ואספר אותה מנקודת מבטי האישית. יתכן שיהיו בדברי כמה אי-דיוקים קלים ועל כך התנצלותי. כולנו יודעים שכאשר אדם מתאר מאורעות בהם הוא עצמו נטל חלק, הסיפור אינו יכול להיות אובייקטיבי לחלוטין.

לכל אחד מפרקי הסיפור שלנו יש שם. הפרק הראשון מתאר את...

1. הפרה-היסטוריה

רוני עטר נולד בצפון עירק, לא רחוק מהאזור הכורדי. אביו היה מחנך ומורה. הם עלו ארצה מיד לאחר מלחמת השחרור, משפחה מרובת ילדים, והגיעו לאחת המעברות. משפחת עטר צמחה על רקע זה וילדיה זכו לחינוך מעולה ולהישגים רבים. רוני היה צעיר ממני בשנה אחת. בראשית שנות השבעים, הוא היה כבן 30, ולמד לקראת תואר ד"ר במדעי המחשב במכון ויצמן. הוא היה גם סגן אלוף בצה"ל, ועסק בצבא בנושאים הקשורים למיחשוב. רוני ואשתו אמצו שני נערים שהם פגשו יום אחד באקראי, כשהם מסתובבים ברחוב ואינם הולכים לבית ספר. התברר שהם למעשה נפלטו ממערכת החינוך. סיפורם של שני הנערים האלה הוא סיפור ארוך, והוא לא יסופר כאן.

בהיסטוריה הרשמית של פר"ח היה כתוב בזמנו: "בלילה סוער אחד רוני עטר היה בדרכו ממכון ויצמן לביתו". לאמיתו של דבר, לא היה זה לילה, אלא בוקר. גם לא היתה כל סערה. היה זה יום שמש. אבל הוא באמת נתקל ברחוב בשני הנערים, והוא ואשתו אכן אמצו אותם, לקחו אותם לביתם, טפלו בהם במשך כשנתיים ולמעשה שינו את חייהם של שני הנערים האלה.

הסיפור הזה הניע את רוני, בסוף שנת 1972, להציע תכנית שבה סטודנטים באוניברסיטה יתבקשו, או יומרו, או יוכרחו, לשמש כאח בוגר או אחות בוגרת לילד מרקע נזקק. הרי הסטודנטים זוכים לחינוך אוניברסיטאי כמעט חינם, על חשבון משלם המסים. הם אמנם משלמים שכר לימוד, אבל גבהו של שכר הלימוד זעום ביחס לעלות האמיתית של מערכת ההשכלה הגבוהה. רוני הציע שהסטודנטים יקבלו תמורה מסוימת, שאופייה וטיבה טרם נקבעו, וכנגד תמורה זאת יעסקו בסיוע לילדים ויחזירו את מקצת החוב שהם חייבים לציבור שמימן את לימודיהם. הוא התרוצץ בין משרד החינוך ובין גורמים ציבוריים אחרים, וניסה "למכור" להם את הרעיון. הוא היה עקשן מאד, כמעט עד כדי אובססיה, אבל אף אחד לא ממש שם אליו לב.

באותו זמן, סתיו 1972, ישראל דוסטורובסקי, שהיה אז נשיא מכון ויצמן, פנה אלי וביקש ממני לכהן כדיקן מדרשת פיינברג של מכון ויצמן. אני הייתי אז כמעט בן 32, פרופסור לפיסיקה, צעיר בשנים מרבים מהדוקטורנטים שלמדו במדרשה, והוא רצה למנות אותי כדיקן, הצעה נועזת למדי. קבלתי עלי את התפקיד. בלשכת הדיקן במדרשה היתה לי מזכירה, מיקה ארנפלד, שהיתה אחייניתו של חיים ויצמן. כמה מבין המבוגרים שביניכם בודאי זוכרים אותה. גילה של מיקה היה כפול מגילי והיא הגנה עלי מפני כל אותם הסטודנטים שתמיד היה להם משהו חשוב ביותר לומר לדיקן. אבל יום אחד, באפריל 1973, היא באה אלי ואמרה לי שיש סטודנט אחד שרוצה לדבר אתי. "הוא רוצה לבקש משהו, אבל זה לא בשבילו. זה בשביל הכלל, ואני מאד ממליצה שתיפגש אתו". כך צעד רוני אל תוך משרדי, וזו היתה ההתחלה.

הוא בא עם הרעיון שלו. אני חשבתי שאין זה סביר לדרוש עוד מהסטודנטים, שעובדים קשה כל כך. חשבתי שאי אפשר לבוא אליהם ולומר: "אתם משלמים שכר לימוד נמוך, וזוהי מתנה גדולה מהמדינה, ולכן אתם חייבים לעשות זאת". אבל עצם הרעיון נראה לי מאד. רוני הדגיש שבכל העולם יש תכניות כאלה של "אח בוגר", בהם מבוגרים מסייעים לילדים ולנערים הבאים מרקע סוציו-אקונומי נמוך. אבל הוא לא רצה עוד תכנית רגילה כזאת, כי היא מתבססת, בדרך כלל, על התנדבות ללא תמורה. עם מתנדבים, טען רוני, המספרים תמיד יהיו קטנים, וגם אין כל אפשרות למנוע מהמתנדב מלפרוש מהפעילות לאחר חודש או שלושה חדשים, כי הוא עסוק, או כי הגיע זמן הבחינות, ואז הילד הנתמך נעזב לנפשו ונזנח. רוני אמר שאם לא ניתן תמורה כלשהי לסטודנט, העסק לא יעבוד, ובודאי שלא נצליח לגייס מספר גדול של סטודנטים. זו היתה ההתחלה של ידידות מופלאה בין שני אנשים, שונים בתכלית זה מזה, ובני אותו גיל בערך. אני לקחתי את רוני ברצינות רבה, והייתי הראשון ש"קנה" את הרעיון הכללי. כך יצאנו לדרך הארוכה, שבשלב זה הוליכה אותנו אל הפרק הבא של סיפורנו, ששמו...

2. ההתחלה

רוני רצה להתחיל באיזה שהוא מקום ואני הייתי דיקן מדרשת פיינברג של מכון ויצמן, אז התחלנו במכון ויצמן. אבל במכון ויצמן לא היינו יכולים לנסות את הרעיון של מלגות או תמורה אחרת, כי במכון ויצמן לא היה שכר לימוד (וגם כיום אין שכר לימוד), כל הסטודנטים לומדים רק לתארים גבוהים וכולם זוכים ממילא

במלגות. אבל לא היינו כלל בטוחים ששאר מרכיבי המערכת יעבדו כהלכה: הקדשת מספר קבוע של שעות בשבוע לילד, מציאת הילדים המתאימים והנכונים, מתן סיוע לילדים על ידי מי שאינם אנשי מקצוע (לא עובדים סוציאליים אלא אנשים רגילים, משכילים, בעלי לב טוב), בקרה רצינית על מה שעושים הסטודנטים, בטחון שלא יתרחשו תקלות והצורך לוודא שהסטודנטים יתמידו בהתנדבותם במשך כל השנה. כדי לנסות את כל אלה, היינו חייבים לבצע ניסוי ראשוני מצומצם של הפרויקט.

הצעד הראשון היה מכתב בחתימת ג'ו גיליס שהיה אז ראש המחלקה להוראת המדעים במכון, ובחתימת כדיקן המדרשה למוסמכים ודוקטורנטים. שלחנו את המכתב לכל המדענים, העובדים והסטודנטים במכון ויצמן, ובקשנו מהם להתנדב, ללא תמורה. בתחילה התנדבו תריסר מאנשי המכון ואחר כך גדלנו לעשרים, לשלושים ולארבעים איש בניסוי. כולם היו אנשי מכון ויצמן: פרופסורים, סטודנטים, טכנאים, ואנשי מנהלה. רוני היה המנהל המתנדב של הניסוי ואשתו רותי היתה המתאמת של חברת המתנדבים. היא פנתה לבתי הספר ברחובות ומצאה את הילדים הראויים והזקוקים לסיוע, וכך נסינו את כל המערכת במשך כשנתיים במכון ויצמן. כבר אז דברנו על פרויקט לאומי שיקיף את כל הארץ ויפעיל עשרות אלפי סטודנטים מכל האוניברסיטאות. באותה עת היו בישראל כשבעים אלף סטודנטים, ולנו היו עינים גדולות ותכניות ימרניות.

אבל תחילה היה עלינו לנסות את אותו רעיון עם סטודנטים שמקבלים מלגות בתמורה לסיוע לילד. לשם כך חצינו את הכביש הראשי של רחובות ועברנו לפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית הנמצאת מול מכון ויצמן. היה לנו כבר סכום קטן של תרומות למלגות ומצאנו חמישים סטודנטים שהיו מוכנים לעבוד בעיירה הסמוכה יבנה ובחלק הדרומי של רחובות. הצענו להם מלגות שנתיות בסכום שכיסה כמחצית משכר הלימוד שלהם באוניברסיטה. גייסנו את שני ראשי הערים, שמואל רכטמן מרחובות ומאיר שיטריט מיבנה (שהיה אחר כך, בזמנים שונים, שר האוצר, המשפטים, הפנים והחינוך) ושניהם התלהבו והצטרפו לקבוצת התומכים הנאמנים של הפרויקט. חמישים הסטודנטים עבדו יפה בשתי הערים – המורים היו מרוצים, ההורים היו מרוצים, הילדים נהנו מהסיוע, הסטודנטים שמחו על המלגה, והפרויקט זכה להצלחה רבה. אבל איש לא היה מוכן לתת לנו את הכסף הדרוש כדי לגייס מספר גדול יותר של סטודנטים, ונשארנו "תקועים" עם המספר הזה של חמישים חונכים בשתי הערים.

וכאן באה פריצת הדרך הראשונה שלנו, כאשר שכנענו את חברת האנרגיה "דלק", שחילקה אז מלגות לסטודנטים בכל האוניברסיטאות, להקצות את כל המלגות שלה לתכנית שלנו. אברהם אגמון ז"ל, שהיה אז מנכ"ל "דלק", וקודם לכן מנכ"ל משרד האוצר, מלא תפקיד מרכזי בהחלטה זו. לרוני היתה החוצפה להכריח אותי לטלפן לאגמון, אותו כלל לא הכרתי, להזמין אותו לפגישה במשרדי ו"לדרוש" שכל המלגות שהם מחלקים יוצעו רק לסטודנטים שימשו כחונכים. אגמון בא למשרדי, הקשיב, שוכנע, והסכים ל"עיסקה". ואז יכולנו סוף סוף להתקדם ולהתרחב.

הגיע גם הזמן לתת שם לפרויקט. במשך שבועות נסינו להמציא שם לפרויקט ושקלנו כל מיני הצעות. ואז, כאשר נהגתי יום אחד במכונית, בדרכי מחיפה בחזרה למכון ויצמן, חשבתי על החינוך הטוב שקיבלתי כפיסיקאי: "לך תמיד בדרך הפשוטה ביותר האפשרית". אמרתי לעצמי שמדובר כאן פשוט בפרויקט חונכות, וראשי התיבות של שתי המלים האלה הן פר"ח. מילה כל כך יפה! מי יכול להמציא שם יותר מוצלח? וכך ניתן השם הפשוט והיפה לפרויקט.

רצינו גם לוגו יפה לפרויקט, אבל לא היה לנו כסף כדי לשלם למעצב גרפי מכובד. רוני, בהתלהבות הטיפוסית שלו, הציע שנפנה לאמן ידוע או לגרפיקאי ונבקש ממנו להתנדב. החלטנו לפנות לקריקטוריסט הנפלא זאב (פרקש), שפרסם אז את הקריקטורה היומית בעתון "הארץ". כתבתי לו מכתב בו סיפרתי לו במה אנו עוסקים, ובחוצפה רבה הסברתי לו שאנחנו מבקשים ממנו לצייר פרח גדול עוזר לפרח קטן וזה יהיה הלוגו. הוא עשה זאת מיד, הכין מספר דוגמאות ולא חלם אפילו לדרוש תשלום. זאב פגש את רוני

ומסר לידו כמה גירסאות אפשריות ללוגו ואנחנו בחרנו אחת מהן, וכך נולד הלוגו המוכר של פר"ח. אז היו לנו כבר לוגו ושם לפרויקט, וכבר יותר מחמישים חונכים, אבל לא היה לנו כסף.

בינתיים הגיעה שנת 1976, ושר החינוך היה אהרון ידלין, אביו של האלוף עמוס ידלין שהיה ראש אמ"ן בצה"ל. אהרון ידלין אהב את הפרויקט, והיה שר החינוך הראשון שהקשיב ברצינות לרעיון. הזמנתי בערב שבת לביתי, כאן בקמפוס מכון ויצמן, את השר ידלין, את אליעזר שמואלי, שהיה אז מנכ"ל משרד החינוך, את ראשי הערים של רחובות ויבנה, את מנהלי בתי הספר בהם פעלו הסטודנטים שלנו, כמה מהמורים וכמה מהסטודנטים שהשתתפו בפרויקט. ישבנו עד חצות, וסיפרנו לשר ולאנשי משרדו על פעולתנו. הם התלהבו מאד, ובטרם השר ידלין עזב את בתי, הוא הבטיח לנו את מיליון הלירות הראשונות, מה שהספיק אז עבור כמה מאות מילגות פר"ח.

מאוחר יותר הסתובבו אגדות כאילו לא נתתי לידלין לעזוב את בתי עד שהוא הבטיח את המיליון, ושהשקיתי אותו בכל כך הרבה ויסקי, עד שלא היתה לו ברירה אחרת. כמובן שלכל הסיפורים האלה אין שחר, אבל לזכותו של ידלין ייאמר שהוא הבטיח את המיליון, וגם קיים את הבטחתו. לצערי הרב, היום דבר כזה לא היה יכול לקרות. אם שר החינוך היה מבטיח היום מיליון לפרויקט כזה, לעולם לא היינו זוכים לראות את הכסף, כי תמיד היו מופיעים חשבים ויועצים משפטיים שהיו טוענים שיש ניגודי אינטרסים, שיש צורך במכרז, שאולי אין קריטריונים ברורים ושכל הענין דורש אישור של תריסר ועדות, מבקרים ויועצים משפטיים. הסכום המובטח לא היה מגיע לעולם. אבל ידלין הבטיח, ובתקופה ההיא זה עבד. הכסף איפשר לנו להתקדם ולהגיע למאות סטודנטים חונכים בשנים שמיד לאחר מכן, וזה מוביל אותנו לפרק השלישי של סיפורנו, שמתאר את...

3. הנוסחה

בשלב זה כבר ידענו שאנחנו בדרך הנכונה, אבל היינו זקוקים ל"נוסחה", והיופי שבנוסחה היה שכולם הרויחו משהו. הילד זוכה בחונך, החונך זוכה במילגה ובית הספר זוכה בסיוע לאותם ילדים שהיו אחרת נשארים מאחור. אולם היינו עדיין צריכים להגדיר את קבוצת הילדים אליה כווננו המאמצים שלנו. התשובה שלנו היתה שאנחנו מכוונים את עבודתנו אל אותם ילדים שהם בעלי פוטנציאל להישגים גבוהים, אבל מעמדם בלימודים נמוך יחסית. במלים אחרות – איננו פונים לילדים בעלי קשיי למידה או לילדים הזקוקים לסיוע מקצועי, משום שסטודנט ממוצע לפיסיקה או להיסטוריה אינו מסוגל להגיש עזרה מקצועית. אנחנו פונים אל ילדים הגדלים בבתים בהם ההורים אינם יכולים לתת להם מה שהורים אחרים מסוגלים לתת. אלה יכולים להיות ילדים הגדלים בבית ללא ספרים או ללא צעצועים, אבל גם מקרים בהם האם היא צרכנית סמים או האב בבית הכלא או מקרים קשים אחרים בהם הילד הולך לאיבוד ללא סיוע. הפנינו את המאמצים שלנו לילדים כאלה, שיש להם פוטנציאל ויש להם כשרונות, ובמלים אחרות: אם ננסה להגדיר את קבוצת המטרה שלנו באופן כמעט מתימטי, נאמר שהתרכזנו במחצית העליונה של השליש התחתון של התלמידים. אבל במציאות, כמובן, נוסחאות כאלה אינן עובדות ויש לבדוק כל מקרה לגופו.

היה חשוב לנו שהמילגה, בחישוב ממוצע לכל שעת עבודה של החונך, תהיה מספיק גבוהה כדי לקסום לחונך, אבל לא תתקרב יתר על המידה לשכר לשעה של מורה העומד מול כיתת תלמידים. הדבר האחרון שרצינו הוא לגרום לארגוני המורים להפוך לאויבים של הפרויקט. התברר לנו מהר מאד שבין המינימום הדרוש כדי למשוך את הסטודנטים ובין המקסימום המתאפשר ע"י ההשוואה לשכר המורים, נשאר טווח קטן למדי, שלא השאיר הרבה מקום לתמרונים שונים בדבר גובה המילגה. מכל זווית בה הסתכלנו על המספרים, התברר שהמילגה השנתית חייבת להיות אי-שם בסביבת מחצית שכר הלימוד. אולי שלישי,

ואולי שני שלישים משכר הלימוד, אבל לא מחוץ לתחום הזה. היה עלינו להלחם ללא הרף כנגד נסיונות של משרד האוצר להקטין את המילגה וכנגד לחצים של אנשים "טובי לב" שרצו להגדיל אותה משמעותית. ידענו שאם נגדיל מאד את המילגה, ארגוני המורים יילחמו בנו, ואם נקטין אותה במידה רבה, הסטודנטים לא יצטרפו לפרויקט.

אבל בכל זאת הצלחנו להקים כנגדנו מתנגדים מכל הכיוונים, ועוד נחזור לכך בפרק הבא. רוני, שעדיין היה, באותה עת, המנהל המתנדב של הפרויקט, הנהיג כלל: לכל 50 חונכים ו-50 ילדים היה רכז שסייע עליהם ופקח על עבודתם. הרכז היה בדרך כלל סטודנט שהיה חונך של פר"ח בשנה קודמת או בשנים קודמות. הרכז הצמיד את התלמיד המתאים לחונך המתאים, וידא שהעבודה מתבצעת, ודאג לכך שהמילגה שולמה בסיום השנה, ולא בראשית השנה, לאחר שהסטודנט התמיד במשך שנה שלמה. היה חשוב לנו מאד שלא יהיו מקרים של השתמטות, עצלות או ניתוק מהילד באמצע השנה.

באותה עת גם החלטנו שלא יהיו חוקים נוקשים באשר למה החונך אמור לעשות וכיצד עליו לעזור לילד. לא היה מדובר רק בעזרה בלמודים, ולעתים בכלל לא היתה דרושה עזרה כזאת. נכון הוא שברוב המקרים הסטודנט, בין השאר, גם עזר בלימודים, אבל הסטודנט היה יכול גם לקחת את הילד שמעולם לא ראה אוניברסיטה, לקמפוס האוניברסיטה שלו או לתיאטרון או לטיול, וקבוצות של חונכים ערכו מסיבות לקבוצות של ילדים. היו ילדים שמעולם לא היתה להם מסיבת יום הולדת, והסטודנטים דאגו לכך. היו אין-סוף פעילויות מגוונות אחרות, ואנחנו החלטנו שלא להגדיר את מטרת הפרויקט רק כהתקדמות בציונים במתמטיקה או באנגלית או כל מטרה דומה. המטרה לא היתה מוגדרת בצורה מדויקת, וזו היתה אחת המעלות של הפרויקט.

הביטוי החביב עלינו היה "אנחנו רוצים לראות ניצוץ בעיני החניך", לראות חיוך ולראות תגובות שלא היינו זוכים לראות ללא החונך. שאפנו להגיע לחיזוק הדימוי העצמי של הילד ולהגברת המוטיבציה. קשה מאד להעריך דברים כאלה, ואם אתם מדענים, כמוני, תשאלו מיד: כיצד מודדים זאת? התשובה היא: אי אפשר. אמנם יזמנו לא מעט מחקרים והערכות בדבר הצלחת הפרויקט, אולם בסופו של דבר אתה נאלץ להגיע למסקנות על פי הרגשתך. וכאשר אתה רואה כמה בתי ספר וכמה מורים וכמה עובדים סוציאליים מבקשים ומתחננים שתשלח להם עוד ועוד ועוד סטודנטים חונכים, אתה מתקדם לפרק הבא של סיפורנו, המספר על ה...

4. ההתרחבות

בשלב זה כבר יכולנו לגדול ולהתרחב, אבל כדי לעשות זאת היה עלינו לשכנע את האוניברסיטאות השונות להרשות לנו לפעול בקמפוסים שלהם. עד כה, פעלנו רק בפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית, מעבר לכביש, מול מכון ויצמן. פנינו עתה לאוניברסיטה העברית בירושלים. אברהם הרמן, אולי הנשיא הטוב ביותר שהיה אי פעם לאוניברסיטה, לא רצה אפילו לשמוע על קיומנו. יתר על כן, רבים מהפרופסורים בבית הספר לחינוך של האוניברסיטה היו עוינים בצורה בוטה ביותר. "איך יכול סטודנט לפסיקה לעזור לילד? על הסטודנט ללמוד עבודה סוציאלית או פסיכולוגיה חינוכית, כדי להיות מסוגל לעשות זאת". אני ממש רתחתי כאשר שמעתי דברי שטות כאלה. ואיך סטודנט לפסיקה יכול להיות הורה או אח גדול של ילד? האם זה מותר? נתקלנו בהתנגדות חזקה מאד של הפרופסורים לחינוך ולעבודה סוציאלית. הם חיו תחת הרושם שיש להם מונופול לגבי סיוע לילדים. הדברים הגיעו לידי כך שנשיא האוניברסיטה העברית קרא לראש בית הספר לחינוך ואמר לו: "האם תוכל לארגן מאמר מלומד שייכתב

וינכיח שהפרויקט הזה גרוע?". לא תאמינו, אבל "מאמר" כזה אכן נכתב ו"הוכיח שהפרויקט גרוע". המאמר דן בסטיסטיקה גבוהה ומשכנעת של ארבעה מקרים. הם ראינו ארבעה ילדים וארבעה חונכים, ושניים מהילדים אמרו שהחונך עזר להם כל כך, עד שהם הצטערו מאד שבסוף השנה הוא נפרד מהם. מסקנת המאמר היתה שנגרם נזק לחמישים אחוז מהילדים כתוצאה מהפרידה מהסטודנט החונך. קשה להאמין, אבל כך בדיוק נכתב שם.

נשיא אוניברסיטת תל אביב פשוט סרב לענות לשיחות הטלפון שלי, כי הוא ידע מדוע אני מצלצל אליו. הוא היה תמיד עסוק. רק כאשר מיכאל סלע, נשיא מכון ויצמן דאז, ערך ארוחת ערב חגיגית לכבוד יום הולדתו ה-60 של אפרים קציר, שכיהן אז כנשיא מדינת ישראל, מצאתי את עצמי יושב ליד נשיא אוניברסיטת תל אביב, ולא נתתי לו לעזוב את ארוחת הערב בטרם קבענו פגישה. אוניברסיטת תל אביב, האוניברסיטה הגדולה בארץ, וזו שבה הסטודנטים בעלי המצב הכלכלי היחסי הטוב ביותר, נשארה תמיד המוסד הבעייתי ביותר במשפחת פר"ח.

הגיבור האמיתי היה יוסף תקוע, האיש שהיה קודם לכן שגריר ישראל באו"ם ולאחר מכן נשיא אוניברסיטת בן-גוריון. הוא אימץ אותנו בזרועות פתוחות, ועד היום אוניברסיטת בן גוריון היא המשתתפת הפעילה ביותר בפר"ח ובעלת מספר החונכים הגדול ביותר.

כשהגיעה 1978 היו לנו כבר יותר מ-2000 סטודנטים חונכים והתייצבנו בפני ועדת החינוך של הכנסת כדי לשכנע את חבריה שעלינו להפוך לפרויקט גדול עוד יותר. אני הצגתי את עמדתנו בפני הוועדה, ונציג ות"ת הכל יכולה (הוועדה לתכנון ותקצוב של המועצה להשכלה גבוהה) הודיע לי ולחברי ועדת החינוך של הכנסת שאין לי מושג על מה אני מדבר. הוא טען שתפקיד האוניברסיטאות הוא להכשיר סטודנטים ולעסוק במחקר ולא לסייע לילדים. שמו של מנכ"ל ות"ת שענה לי בוועדה היה גדליה יעקובי. הוא יחזור לסיפורנו בעוד דקות ספורות ויהיה אחד מהגיבורים האמיתיים של הסיפור.

גדליה יעקובי היה אחד מהצנחנים שהגיעו מארץ ישראל לאירופה, בזמן מלחמת העולם השנייה, כדי ליצור קשר עם קבוצות יהודים ששרדו את השואה. הוא היה חבר קיבוץ, אידיאליסט אמיתי, ואיש נפלא. בתקופת ההקמה של פר"ח הוא היה המנכ"ל הראשון של המועצה להשכלה גבוהה ושל ות"ת. האיש היוצא הזה, שהיה חסר השכלה פורמאלית, אבל היה אדם נבון מאד ואוטודידקט, הסביר לי, למדען, לפרופסור, לדיקן המדרשה למוסמכים ולדוקטורים, שתפקיד האוניברסיטאות הוא לא לעזור לילדים אלא אך ורק לעסוק בהוראה ומחקר, ואני אמרתי לו שאנחנו יכולים גם, כעיסוק משני, לעזור לילדים.

זה היה סופו של הדיון בכנסת. איש לא הקשיב לי וחזרתי בידים ריקות. באותה שנה, רוני עטר עזב אותנו. עד אז הוא בילה חלק ניכר מזמנו כמנהל המתנדב של הפרויקט, ללא כל שכר או תמורה, במקביל לעבודת הדוקטור שלו. גם אני הייתי מתנדב, אבל הקדשתי לנושא פחות זמן ממה שרוני הקדיש. שנינו מעולם לא קבלנו פרוטה עבור עבודתנו בפר"ח. אבל לבסוף רוני סיים את הדוקטורט שלו במדעי המחשב, ויצא לארה"ב לתקופה של מחקר פוסט-דוקטורלי. מנינו את עמי כרמלי כמנהל הרשמי הראשון של פר"ח ועמי, עד היום, הוא המנהל האחד והיחיד שהיה לפר"ח והוא נשא את המפעל על כתפיו במשך שלושים שנה. נחזור לעמי מיד.

משה רשפון היה המקום והמנהיג של מה שהיה קרוי אז היחידה לפעולות נוער במכון ויצמן. הוא יזם ופיתח פעילויות מדעיות אקסטר-קוריקולריות רבות ומגוונות למען בני נוער מוכשרים שאוהבים מדע. כיון שהפעילות שלו היתה היחידה בה מכון ויצמן טיפל בילדים ונוער, היה טבעי שיחידה זו תהיה הבית הפיסי של המשרד של פר"ח. משה אימץ אל ליבו את הפרויקט מהרגע הראשון, ובמשרדו הקטנטן, שחלק מכם אולי זוכר, הוא היקצה מקום ל"מטה הארצי המרכזי" של הפרויקט, שכלל שניים, ואחר כך שלושה, אנשים. הכל נעשה בצורה חלוצית, וללא כל משאבים. מיכאל סלע, אז נשיא מכון ויצמן, הירשה לנו לקיים את הפעילות בין כתלי המכון. היגענו לשלב בו היו לנו אלפיים סטודנטים חונכים ואלפיים ילדים נחנכים

ועמי כרמלי מונה כמנהל הרשמי הראשון של פר"ח. מכון ויצמן לקח על עצמו את האחריות המשפטית והמנהלית על הפרויקט, מבלי שמישהו אחר מימן את הצד הזה של הפעילות, והפרויקט הפך למפעל כלל-ארצי המתבצע בכל האוניברסיטאות, ומנוהל ממכון ויצמן. כך הגענו אל הפרק הבא בסיפור, העוסק ...ב.

5. פריצת הדרך

כמה מאורעות שהיו, לכאורה, בלתי קשורים לפר"ח, התרחשו באותה עת. ב-1979, זבולון המר, שר החינוך החדש, פנה אלי וביקש ממני לעמוד בראש ות"ת, הועדה לתכנון ותקצוב של המועצה להשכלה גבוהה. זהו הגוף הקובע כיצד יחולקו כל הקצבות המדינה למוסדות להשכלה גבוהה ומאשר את הקמתן של אוניברסיטאות חדשות או פקולטות חדשות באוניברסיטאות קיימות. למינוי שלי כיו"ר ות"ת היו תוצאות שונות ורבות, למהלך חיי, לעבודת ות"ת, ולמערכת ההשכלה הגבוהה, אבל, בין שאר הדברים, המינוי הזה איפשר לראשי פר"ח להגיע בקלות רבה אל יו"ר ות"ת. כל מה שהיה דרוש לשם כך הוא שאחד ממנהיגי פר"ח יתבונן בראי.

אבל אירוע אחר, לא פחות חשוב, קרה באותם שנים. אני נעשיתי ה"בוס" של גדליה יעקובי, מנכ"ל ות"ת. ב-1979, בתו של יעקובי, סטודנטית בחיפה, נעשתה לחונכת בפר"ח. במסגרת עבודתה כחונכת, היא פגשה סטודנט צעיר מקרית שמונה, גם הוא חונך בפר"ח. הם נישאו, ונולד להם בן, הנכד הראשון של גדליה יעקובי. עתה השתנה לחלוטין מצבו של פר"ח. יו"ר ות"ת היה אחד ממייסדי פר"ח והמנכ"ל הכפוף לו היה הסבא של תינוק שנולד כתוצאה מפר"ח, והפך לתומך נלהב בפרויקט. שתי ההתפתחויות המעמיקות והענייניות האלה הקלו, כמובן, על התפתחותו ותקצובו של הפרויקט. אבל עליכם לזכור שהיו אלה שנים של היפר-אינפלציה ושל קיצוצי תקציב חריפים. בשנת 1980 האינפלציה השנתית היתה כמאה אחוז, מאוחר יותר מאתיים, ולבסוף ב-1984 היא הגיעה עד לכארבע מאות אחוזים לשנה. שר האוצר הפופוליסט יורם ארידור "היטיב עם העם", הדפיס כסף ולמעשה עשה כל מה שאפשר כדי להרוס את מערכת ההשכלה הגבוהה. שנות השמונים הראשונות היו השנים הקשות ביותר בהיסטוריה של ההשכלה הגבוהה בישראל, ולנו היו קשיים בכל כיוון ובכל נושא, לרבות בפרויקט פר"ח.

ב-1982 הגיע הזמן להקמת ועדה ציבורית חדשה שתקבע את גובה שכר הלימוד באוניברסיטאות לחמש השנים הבאות. לאוניברסיטאות היה צורך נואש בתוספת תקציב, שכר הלימוד היה נמוך מאד והאינפלציה עוד גרמה להקטנתו הריאלית, ואני, כיו"ר ות"ת האמנתי שהעלאה של שכר הלימוד היא צורך חיוני עבור מערכת ההשכלה הגבוהה. הסטודנטים כמובן התנגדו לכך, כתמיד, ושר האוצר ארידור, שרצה "להיטיב עם העם", גם הוא התנגד. האתגר היה למצוא דרך כדי להתגבר על כל המכשולים, וכך נולד הרעיון המבריק לפתרון שנתן דחיפה אדירה לפר"ח, ויצר אחד מאותם מצבים נדירים בהם כל הצדדים מרויחים.

פנית אל השר ארידור, בתמיכתו הנמרצת של שר החינוך, זבולון המר, ואמרתי לו שעלינו למנות ועדה ציבורית לקביעת שכר הלימוד באוניברסיטאות. הוא הגיב בחיך, ואמר שנטייתו היא להוריד את שכר הלימוד. הצעתי שיו"ר הועדה יהיה פוליטיקאי, כפי שהיה נהוג באותה תקופה. הצעתי שהיו"ר יהיה אדם שיוכל לייצג שכבות אוכלוסיה שהתקשו בהשגת השכלה גבוהה, ושכלל מקרה לא יעשה דבר שיפגע במעוטי אמצעים. ארידור הסכים ושאל: "ובמי נבחר?" ענית: "אולי משה קצב?" משה קצב היה אז חבר כנסת וסגן שר השיכון מטעם הליכוד, מפלגת השלטון ומפלגתו של ארידור. משה קצב עצמו היה בעל

תואר אקדמי אוניברסיטאי, צמח מתוך רקע כלכלי צנוע, עמד קודם לכן בראש הרשות המקומית של קרית מלאכי והיה מאוחר יותר נשיא המדינה.

פנית אל משה קצב ואמרתי לו: "מה שאני רוצה לעשות, לאמיתו של דבר, הוא להכפיל את שכר הלימוד, אבל להחזיר את ההעלאה במלואה לכל סטודנט שיצטרף לפר"ח ויקדיש מזמנו לאותם ילדים מעוטי יכולת כלכלית. מי שלא ירצה לעשות זאת, ישלם את שכר הלימוד המוגדל. אם אינך מסוגל להקדיש ארבע שעות בשבוע לילד נזקק, כנראה שיש לך מספיק אמצעים כדי לשלם את שכר הלימוד המוגדל. אין לך כל קשר לשאלה אם הסטודנט עשיר או עני. אם אתה מוכן לעזור לילד, תזכה במילגה בין אם אתה עשיר ובין אם אתה עני. בצורה זאת, כל מי שמוכן לסייע, לא ייפגע מההעלאה, ואין זה מעניינינו לדאוג לאלה המסרבים. אבל הממשלה חייבת לערוב לכך שיהיו מספיק מילגות כך שכל סטודנט המוכן להצטרף, יקבל מילגה ללא יוצא מן הכלל". בצורה זאת, כך חשבתי, נגיע לכל המטרות במהלך אחד: נגדיל את שכר הלימוד, נוסיף הכנסה לאוניברסיטאות, נעזור למספר רב של ילדים נזקקים, אף סטודנט שיעזור לילדים לא ייפגע, והצורך במילגות ישכנע סטודנטים רבים מאד להצטרף ולסייע לילדים. פתרון קסמים פשוט בתכלית.

קצב הסכים. הוא מונה כיו"ר הועדה לקביעת שכר הלימוד, על תקן של מייצג השכבות החלשות, ולתדהמת הכל, הועדה החליטה להכפיל את שכר הלימוד ולהציע מילגת פר"ח גבוהה לכל מי שרצה להצטרף לתכנית כחונך. תוך שנתיים, מספר הסטודנטים המשתתפים בפר"ח גדל מ-5,000 ל-10,000 ומאוחר יותר למספרים גדולים מאלה. רק בזכות פר"ח אפשר היה להעלות את שכר הלימוד. ארגוני הסטודנטים לא התנגדו להעלאה, כי איך אפשר להתנגד כאשר המצטרפים לפר"ח אינם נפגעים בכלל? גם ארידור לא התנגד ואף אחד אחר לא התנגד. ההחלטה התקבלה ובוצעה בשקט רב, ללא הפגנות, ואנחנו בפר"ח עלינו על הדרך הנכונה עם פריצת דרך מרשימה. גדליה יעקובי וזבולון המר היו בין הגיבורים של המהלך הזה, כי בעזרתם הפעילה ובלחצם המתמיד השגנו את המטרה. משה קצב שיתף פעולה ברצון, והוא היה ה"מכשיר שהופעל במזימה" כאשר ארידור היה זה ש"הוליו אותו שולל", וכל זאת לטובת הילדים ולטובת מערכת ההשכלה הגבוהה, ומבלי להזיק לאיש. כל זאת נעשה, כמובן, לא לתועלתו הפרטית של אדם זה או אחר, אלא למען מערכת החינוך כולה, מהילדים הצעירים ועד הסטודנטים והאוניברסיטאות. צעדנו קדימה לשלב חדש המתואר בפרק הבא, המספר על...

6. ההתבססות

עשרים וחמש שנים עברו מאז. המספרים גדלו וצמחו, ועמי כרמלי בנה ארגון יוצא מן הכלל. המטה הארצי של פר"ח היה במכון ויצמן במשך כל השנים האלה. עמי מנווט את הפרויקט בעזרת מטה של פחות מעשרה אנשים, ומטפל בעשרות אלפי סטודנטים חונכים. זוהי דוגמה מופתית ליעילות ולשירות לציבור. המערכת עדיין בנויה על כך שלכל חמישים חונכים וחמישים ילדים יש רכז אחד. היום, כ-25% מהסטודנטים אינם מבצעים חונכות אישית של אחד לאחד, אלא משתתפים בפרויקטים מורכבים יותר הכרוכים בהדרכה של קבוצות או סיוע חברתי מסוגים שונים, רבים ומגוונים מכדי שנוכל לספר עליהם כאן. לפר"ח יש כמה מקורות הכנסה נוספים צנועים יחסית, אבל מקור המימון העיקרי היא הממשלה, המשתמשת לשם כך בחלק קטן מתוספת ההכנסה הנובעת מהגדלת שכר הלימוד.

מכון ויצמן הוא עדיין המארח והבית החם של הפרויקט ושל המטה הארצי שלו, ובשש השנים האחרונות פר"ח מופעל, בתוך קמפוס מכון ויצמן, ע"י מכון דוידסון לחינוך מדעי, שהוא הזרוע החינוכית של מכון

ויצמן. אני עצמי גאה לראות את המשרד הראשי של פר"ח במרחק כמה דלתות מהמשרד שלי, ואני נהנה לחלוף על פני הלוגו האהוב שלנו בכל פעם שאני נכנס למשרדי או יוצא ממנו.

לפני כשנתיים הגענו ל-30,000 סטודנטים וכ-50,000 ילדים, כי חלק מהמשימות של הסטודנטים כוללות יותר מילד אחד לכל חונך. אם אנחנו מונים את המספר הכולל של החונכים והילדים, במשך 35 שנות הפרויקט, אנחנו כבר עוברים את המיליון, במדינה שאוכלוסייתה הכוללת היא כשבעה מיליון, וזאת מבלי שספרנו את הורי הילדים ואת מוריהם. אם נכלול בספירה גם את אלה, יתכן שנתקרב לכמעט שני מיליון. פר"ח נגע בחייהם של אחוז ניכר מאד מתושבי ישראל, ולא רק סייע לילדים נזקקים ולסטודנטים נזקקים, אלא גם חשף סטודנטים רבים לבעיות חברתיות שלולא פר"ח הם לא היו כלל מודעים להן. הילדים והסטודנטים הם יהודים וערבים, דתיים וחילוניים, עולים וילידי הארץ, מערים גדולות ומישובים קטנים, ומכל שכבות החברה, וכולם מרויחים באמת ובתמים. הממשלה והאוניברסיטאות זכו בתוספת הכנסה משכר הלימוד. מבחינתם פר"ח הוא למעשה לא הוצאה כספית אלא מקור הכנסה. מנקודת המבט הכלכלית, המפסידים היחידים הם הסטודנטים המשלמים שכר לימוד גבוה יותר משום שהם אינם מעונינים להקדיש ארבע שעות בשבוע לילד. אבל אפילו הם אינם ניזוקים בצורה חריפה והם עושים זאת על פי בחירתם, ולא מפני שמישהו כופה זאת עליהם.

לפר"ח יש הנהלה ארצית ובראשה מנכ"ל ות"ת, שהיא זו המספקת את רוב תקציבו של הפרויקט. חברי ההנהלה הם נציגים של ות"ת, משרד החינוך, האוניברסיטאות, מכון ויצמן והתאחדות הסטודנטים הארצית. ההנהלה הזאת היא למעשה מועצת המנהלים של הפרויקט, והיא עוקבת אחר ביצועו ומפקחת של פעולת המנכ"ל וצוותו. קיימת גם מועצה ארצית רחבה יותר של פר"ח, מעין אסיפה של "בעלי המניות", דהיינו משרדי ממשלה שונים, מוסדות וארגונים שונים. פרט לשש השנים בהם כיהנתי כיו"ר ות"ת ונמנעתי מעיסוק ישיר בפר"ח, אני מכהן, מאז הקמת המועצה הארצית, כיושב הראש שלה.

בישראל השם "פר"ח" הפך למילה כמו זירוקס, מילה בה רבים משתמשים גם כשמדובר במכשיר העתקה מתוצרת אחרת, או פריג'יטר, שם המופיע בשיחה גם אם מדובר ביצרן מקררים שונה. במקומות רבים בארץ מתקיימים פרויקטים חברתיים שאינם כלל קשורים אלינו, והעושים במלאכה מתבטאים "אנחנו עושים פר"ח". כולנו יודעים שלהצלחה אבות רבים והכשלון יתום. פר"ח הוא כנראה הצלחה, כי אנשים רבים שלא היו כלל בסביבה, כשהתחלנו את הפרויקט, טוענים עכשיו שהם המציאו את פר"ח. החוצפה המדהימה ביותר היתה טענתו של חבר כנסת מהמפלגה הליברלית, ד"ר יהודה פרח מנתניה, שטען בפומבי, בשנות ה-80, שהוא יזם את הפרויקט ושהפרויקט נקרא על שמו... לא היה לו כל קשר לפרויקט בזמן הקמתו ובשנותיו הראשונות, ומעולם לא שמענו עליו עד עשור שנים לאחר ההתחלה! היו גם כמה אנשים שהופיעו השנה, לאחר שפר"ח זכה בפרס ישראל, וטענו שהם יזמו את הפרויקט או המציאו אותו. כמה מאלה היו בין ראשוני המשתתפים באוניברסיטה זו או אחרת, והם אמנם סייעו לפרויקט בשלב מסוים, מי יותר ומי פחות. לכל אלה שלוחה תודתנו. אחרים פשוט ניסו לזכות בתהילה עבור דברים שמעולם לא היו ולא נבראו. אבל, לאמיתו של דבר, הכל התחיל כאן, במכון ויצמן, ועכשיו שמעתם את הסיפור האמיתי והמלא.

התמורה הגדולה ביותר בה אני זכיתי באופן אישי, אירעה ביובל ה-25 של פר"ח. קיימנו אז טקס ומסיבה ברחבת הזכרון כאן בקמפוס מכון ויצמן. אני תמיד אמרתי שאני מחכה ליום בו אראה סטודנטים חונכים בפר"ח, שבילדותם זכו בעצמם בחונך של פר"ח. סטודנטית צעירה מאוניברסיטת בר-אילן ניגשה למיקרופון ואמרה: "בשנתיים האחרונות הייתי חונכת בפר"ח. השנה אני רכזת של פר"ח. לפני עשרים שנה, כילדה, זכיתי לסייע של חונך מפר"ח, וזה מה שאיפשר לי להגיע, בסופו של דבר, ללימודים אוניברסיטאיים". עבורי, זה היה הרגע הגדול ביותר ב-35 השנים של מעורבותי בפר"ח. מעט מאד עינים נשארו יבשות, באותו מעמד, בקהל הגדול שנכח באירוע המרגש. וכך אנו מגיעים לפרק האחרון של סיפורנו, פרק העוסק ב...

7. פרחים וקוצים

בשנים האחרונות, עמי כרמלי ביקר בארצות שונות וסייע להקים ארגונים דומים בארצות רבות, מעין פר"ח בינלאומי. זהו יצוא נפלא של מדינת ישראל. כיום קיימים פרויקטים-אחים מסינגפור ועד צ'ילה, ובארצות רבות נוספות.

מזה 15 שנים, אנחנו מעניקים פרסים שנתיים לתריסר החונכים המצטיינים ביותר, כאלה שביצעו את תפקידם הרבה מעבר לחובתם הפורמלית, בנסיבות קשות במיוחד ובמסירות שלא תאמן. טקס הענקת הפרסים האלה הוא המאורע המרגש ביותר של השנה. הפרסים מנציחים את זכרו של אברהם אגמון, שהקציב לנו את המלגות הראשונות, בשם חברת "דלק", בתחילת הדרך.

ועכשיו פר"ח זכה בפרס ישראל: פר"ח הארגון, ולא איש מאתנו באופן אישי. זהו, כמובן, אות הצטיינות מזהיר לפרויקט, לרעיון ולביצוע, וגם הכרה למכון ויצמן שהרחיק אל מעבר לתחום פעולתו הרגיל במחקר מדעי, כדי לסייע לילדים ולסטודנטים.

אולם מבקר המדינה, היועצים המשפטיים והבירוקרטים השונים אינם אוהבים את פר"ח. הם רוצים להוציא את פר"ח למכרז. אולי איזו חברת כח אדם פרטית תנהל את פר"ח בעלות זולה יותר. אולי נוכל להנהיג שכל רכז יטפל במאה חונכים במקום בחמישים? אולי אפשר להפעיל פרויקט ארצי של 30,000 סטודנטים עם מטה של פחות מעשרה עובדים? הייתי רוצה להכיר את החברה הפרטית שתיתן לפרויקט את כל המשאבים, תשומת הלב והאהבה שמכון ויצמן העניק לו במשך כל השנים.

היועצים המשפטיים אינם מבינים מדוע פר"ח אינו גוף משפטי נפרד ועצמאי. מדוע מכון ויצמן עוסק בכך ומפעיל את פר"ח? אולם אם פר"ח היה הופך לגוף עצמאי, בדיוק אותם יועצים משפטיים היו מונעים מנציגי משרד החינוך ומנציגי ות"ת לכהן בהנהלת פר"ח ולהתוות את מדיניות הפרויקט, בטענה שהם מממנים אותו ולכן אינם יכולים לתת את המשאבים ולקבל את המשאבים בעת ובעונה אחת. זוהי כמובן לוגיקה משפטית משכנעת כביכול, אבל היא סותרת לחלוטין את השכל הישר. כיצד אפשר להעלות על הדעת פרויקט לאומי ייחודי ורחב היקף כזה, מבלי שהוא יכוון ע"י הגופים הציבוריים שתפקידם להוביל את המערכת האוניברסיטאית ואת מערכת בתי הספר? הלוגיקה המעוותת הזאת, טיפוסית כל כך ליועצים המשפטיים ולחשבים למיניהם, היתה מונעת מלכתחילה את עצם הקמתו של הפרויקט, אילו נסינו לעשות זאת עתה.

מבקר המדינה אינו מבין מדוע עמי כרמלי נוסע לעתים ברחבי העולם כדי לעודד וליזום הקמת פרויקטים דומים לפר"ח, על אף העובדה שעמי עושה זאת תמיד אך רק על חשבונם של המארחים, ולא על חשבון פר"ח. אנחנו מכירים, כמובן, את צרות העין הישראלית הרואה בנסיעה של מישהו לחו"ל מעין פשע נגד האנושות, אפילו אם הדבר אינו עולה פרוטה למשלם המסים, ובמיוחד אם פעולתו עושה שירות נפלא לשמה של ישראל בעולם. וכשמתברר למבקר שאין כאן כל עלות לציבור, הוא אומר שכל נסיעה כזאת לחו"ל מונעת מעמי להקדיש מספיק זמן לניהול פר"ח. קשה מאד למצוא אמירה אווילית יותר מזאת.

וכך, מצד אחד מדינתו הקטנה לוקה באי שפיות מסוכנת, תודות לכל אותם חשבים, מבקרים ויועצים משפטיים, ומצד שני פר"ח זוכה בפרס ישראל ובפרס איכות השלטון. מצד אחד משבחים את פר"ח מכל עבר, בהיותו אחד הארגונים היעילים ביותר בישראל, ומצד שני אנו נתקלים באין ספור חיכוכים וקשיים עם משרדי ממשלה שונים ובירוקרטיה בלתי נסבלת.

זהו הסוף החמוץ-מתוק של סיפורנו, בשלב זה. אבל, בינתיים, לפני ימים מספר, למדתי מעמי כרמלי לקח חשוב שלא היה נהיר לי עד עתה. אני חשבת שהיינו שלושה אנשים שעשינו זאת – רוני עטר, עמי כרמלי ואני. אבל עמי לימד אותי שפר"ח הצליח כי הלכנו בעקבותיהם של שלושה יהודים אחרים, הרבה יותר מפורסמים מאיתנו.

הראשון היה שלמה המלך שאמר, בספר משלי:

"חנוך לנער על פי דרכו".

השני היה קרל מרקס שקבע:

"מכל אחד על פי יכולתו, לכל אחד על פי צרכיו"

והשלישי היה מילטון פרידמן שהצהיר:

"אין ארוחות חינם".

היתה זו חכמתם המשולבת של שלמה המלך, קרל מרקס ומילטון פרידמן, שהולידה את הפרויקט הזה, בו אנו כל כך גאים.

תודה רבה.